

Görsel Sanatlar Dersinde Çizginin Kullanımına Yönelik Bir Eylem Araştırması

An Action Research on the Use of Line in Visual Arts Class

Abdulgafar TERZİ
PhD, Çukurova Üniversitesi
gaffarterzi@gmail.com

Makale Başvuru Tarihi / Received: 15.11.2020
Makale Kabul Tarihi / Accepted: 09.12.2020
Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi

**Anahtar
Kelimeler:**

Sanat Eğitimi,
Görsel Sanatlar,
Çizgi,
Sanat Elemanları,
Yaratıcılık

ÖZET

Çizgi, tarih sahnesinde mağara duvarlarındaki ilk işaretlerden günümüze kadar sanatta en önemli tasarım ilkelerinden biri olmuştur. Tasarım öğelerinden olan çizgi, içerdiği anlatım gücü ile resmin de en önemli ögesini teşkil eder. Çizgi sanatta bir ifade ve iletişim aracıdır. Çizginin iletişim aracı olmasıyla sanat eğitiminde doğru ve etkili yöntemlerle kullanılması çocuğun yaratıcılığı açısından son derece önemlidir. Sanat eğitiminde çizgi ile ilgili çalışmalar genelde çizgi ve türevlerinin bir araya getirilmesiyle yapılan, göze hoş gelen ve birbirinin simetrik tekrarı olan görsel çalışmalarla sınırlı tutulduğunu görmekteyiz. Bu tür çalışmalar çizginin anlatım gücünü sınırlayıp alışlagelmiş ve sadece göze hitap eden çalışmalar olarak devam etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma görsel sanatlar dersinde önemli bir anlatım aracı olan çizgiyi her açıdan ele alınarak öğrencilerin yaratıcılıklarını ön plana alması ve öğrenme sürecine katkıları açısından önemli bulunmuştur. Nitel Araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen bu araştırmanın uygulamaları ortaokul 5.sınıfta okuyan yaklaşık 60 öğrenciyle yürütülmüştür. Araştırmanın veri toplama araçları; öğrencilerle yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmelerden, gözlem ve uygulama çalışmalarından elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bu veriler tümevarımsal içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçları öğrenme sürecini desteklediği, öğrencinin yaratıcı anlamda etkin örnekler sunduğunu göstermiştir.

Keywords:

Art education,
Visual Arts,
Line,
Art Elements,
Creativity

ABSTRACT

Line drawing has been one of the most important design principles since the first line-drawing on cave walls. Therefore, line-drawing, one of the components of design and containing effective power of expression represents the most important element of painting. Since line-drawing is a crucial tool for expressing emotions and ideas and a tool of communication, it remains vital in that it can help children develop their creativity. Studies on line-drawing and its derivations are generally conducted by bringing varieties of lines together and are limited to only visual Works. These kinds of studies are done in ordinary manner and are only construed as appealing. This study aims to unearth the creativity of students' line-drawings by doing different activities. This study involves content analysis of the fifth grade students' line-drawings. 60 students were involved in the study. The data collection tools were composed of semi-structured interview forms, observation and applied tasks. The data were examined through inductive content analysis. The results of the study show that tasks regarding line-drawings supported the participants' learning process and that they could present effective examples in a creative manner.

1.GİRİŞ

Noktaların yan yana sıralanmasından meydana gelen çizgi, sanatsal ifadenin en önemli yapı taşıdır. Latince graf kökünden gelen çizgi; bir sanat eserinin oluşum aşamasında yararlanılan temel tasarım elemanlarından biridir ve sanatın da ilk adım niteliğini taşıyan bir görselleştirme aracıdır (Sengir, & Yücel, 2016). Çizginin sanatın temel tasarım elemanı olmasının yanı sıra Bigalı (1976), Aristo: "Çizgi; dolu ile boş arasındaki sınırdır (216)." diyerek, insan zekâsının bulabileceği, çizginin en yüksek ve en güzel tanımını yapmıştır. Dolayısıyla çizgi, göze dayanan anlatımların en ilkel devirlerden beri ilk ve esas aracı olmuştur. Çizgi görsel ve edebi sanatlarda sembolik ifadeler taşımasıyla da grafik sanatların da vazgeçilmez aracı olmuştur. Çizgi; formel, düzenli bir organizasyon, bir sistemin ilk anahtarıdır. Birbirleriyle bağıntıları, ilişkileri çoğalan gerilim noktalarının birleştirilmesinden çizgi doğar. Belirli aralıklarla dizilmiş, tek tek noktalara bağlanan çizgi bir yeni görünüm yaratır. Henüz yüzey değildir, grafik olarak hareket halindeki bir noktanın belirli bir yönde eğiliminden doğar (Işingör ve diğer.,1986). Albayrak (2012), ise çizgiyi "Rönesans ve sonrası dönemlerdeki klasik olarak nitelenen sanatın temsilcileri olan başat sanatçıların atölyelerindeki eğitimin de vazgeçilmez aşamalarını oluşturmuş, sanatçının insan ve yaşam arasındaki ilk deneyimleri, desenin varlığı ile açıklanmıştır" şeklinde ifade etmiştir (2). Çellek'in (2004), tanımına göre çizgi; bir noktanın verilen doğrultudaki uzantısıdır ayrıca sanatın çizgi ile başladığını vurgular. Çizgi, düzenleme içinde tuttuğu yere, yapıta birlik getirmeye veya onu zedelemeye, yapıtı düzenlemeye ya da var olan dengeyi bozmaya yarayabilir. Bir kompozisyonda, birlik veya beraberlik yönünden bakılınca çizginin birinci planda rolü olduğu ortaya çıkar. Çizgi niteliklerinin tek düze oluşu ve kompozisyon içinde tekrarı, bütünde birliğe doğru yol almamızı sağlar. Ancak burada monoton, usandırıcı biteviyelik tehlikesi ile karşılaşırız (Işingör ve diğer., 1986). Çizginin tanımında ve sanattaki kullanım alanlarındaki bu çeşitlilik çizginin sanat eğitiminde yaratıcılığı da ön plana almamızı sağlayan çizgi çeşitlerini nasıl kullanabiliriz sorusunu da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla çizgi ögesini sanat eğitiminde ele alarak yaratıcı bir süreçte kullanılmasını, anlatım olanaklarının çoğaltılmasını sağlamak bu çalışmanın öncelikli amaçlarından. Yukarıda ifade edilen tüm açıklamalar bize sanatsal bir ifade de aracı olan çizginin daha yaratıcı ve üretken bir şekilde kullanılması gerektiğini göstermektedir. Sanat eğitiminde bu kadar önemli olan çizginin Işingör ve diğer.,(1986)'nin belirttiği çizgi niteliklerinin tek düze oluşu ve kompozisyon içinde tekrarı, bütünde birliğe doğru yol olmasının yanında görsel sanatlar dersinde çizginin çalışmalarda kullanılma biçimi pek çok yerde monoton, usandırıcı biteviyelik tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceğimizi belirtmişlerdir. Özellikle görsel sanatlar dersinde çizginin kullanılma biçiminde yaratıcılıktan yoksun işlerin öğrenciler tarafından yapılması bu veriyi destekler niteliktedir. Dolayısıyla araştırmamızın ana problemini de içine alan sanat eğitiminde ve ortaokulda görsel sanatlar dersinde bir tasarım ilkesi olmaktan öte öğrencilerin sanatsal deneyimlerini etkileyecek olan çizgi ögesini yaratıcı bir süreçte kullanmak ve anlatım olanaklarının çoğaltılmasını sağlamak bu çalışmanın araştırma kapsamına girmektedir. Yine araştırmamız bu alanda yapılacak çalışmalara da örnek teşkil edeceği için önemli görülmüştür.

1.1.Araştırmanın amacı

Öğrencilerin görsel sanatlar dersinde sanat elemanlarından biri olan çizgiyi yaratıcı bir süreçte kullanmasını ve anlatım olanaklarının çoğaltılmasını sağlamaktır. Bu temel amaçtan yola çıkarak öğrencilerin yaptıkları çizgi çalışmasına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla aşağıdaki yarı yapılandırılmış görüşme sorularına yanıt aranmıştır:

1. Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden "Düz Çizgiyi" neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor?
2. Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden "Eğik-Eğri Çizgi" neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor?
3. Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden "Zig zak Çizgi" neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor?
4. Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden "Dalgalı Çizgi" neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor?
5. Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden nokta neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor?

2.YÖNTEM

Araştırmanın verileri nitel veri toplama araçlarından “yarı yapılandırılmış görüşme, gözlem doküman incelemesi (uygulamalı çalışmalar) yoluyla toplanmıştır. Görüşme ile elde edilen verilerin toplanmasında ses kaydı kullanılmış olup araştırmadan elde edilen bu veriler tümevarımsal içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma verileri 2019 yılı ekim ayı içerisinde görsel sanatlar dersinde toplanmıştır.

2.1.Örnekleme

Araştırmada, uygulamanın yapılacağı okulun belirlenmesinde amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Bu araştırmada Adana il merkezinde yer alan Hümeysra Ökten Kız Anadolu İmam Hatip Ortaokulu örnekleme olarak alınmıştır. Seçilen okulun 5/A-B şubesinde gerçekleştirilen bu araştırma, 60 kişiden oluşan sınıfın tamamına uygulanmıştır.

2.2.Süreç

Araştırmada görsel sanatlar dersine giren öğrencilere bir hafta öncesinden sanat elemanlarından olan çizgi ve çeşitlerinin neler olduğuyla ilgili araştırma yapmaları istenir. Derste öğrencilere araştırdıkları kadarıyla çizgi ögesiyle ilgili sorular yöneltilir. Bir sonraki aşamada; öğrencilere yakın çevrenizde ve doğada gördüğünüz çizgiler var mı? Varsa eğer bu çizgileri nerelerde görüyoruz? şeklinde sorular yöneltilerek öğrencilerin, yakın çevresinde ve doğada gördüğü çizgileri ve çizgi türlerinin neler olduğunu söylemesi sağlanır. Öğrencilerden gelen cevaplara karşılık sanat elemanları ve tasarım ilkelerinin neler olduğu üzerinde kısaca durulur. Öğretmen tarafından sanat elemanlarının (öğeler) sanatsal ifade için en temel, vazgeçilmez ve doğrudan yapı taşları olduğu ve sanatçıların ise bu öğelerin bir kaçını veya hepsini eserlerinde ele aldığı belirtilir. Sanat eserinin estetik olarak başarılı olabilmesi için bu öğelerin uyumlu birlikteliğinin olması gerektiği üzerinde konuşulur. Örnek olması açısından Devrim Erbil (Salihli, İstanbul 1937), Abidin Dino ve Edvard Munch v.b sanatçıların eserleri örnek gösterilerek çizgilerin sanat eserindeki anlamlarını fark etmeleri sağlanır. Daha sonra öğrencilere çizgi çeşitlerinin neler oldukları sorulur ve verdikleri cevaplarla çizgi çeşitleri tahta üzerinde çizilerek gösterilir. Bu genel çerçeve içerisinde yarı yapılandırılmış görüşme formundaki araştırmamızın da amacı doğrultusunda çizgi çeşitleriyle ilgili sorular öğrencilere yöneltilir. Her bir çizgi çeşidi üzerinde araştırma kapsamındaki sorular aracılığıyla veriler elde edilmesi sağlanır. Araştırmanın sonunda öğrencilerden çizgi çeşitlerinin birini veya birden fazlasını içerisinde kullanmaları koşuluyla bir resim çalışması yapmaları istenir. Yapılan bu çalışmada katılımcılara sadece resim kağıdı ve resim kalemi kullanmaları istenmiştir. Buradaki amaç öğrencinin çizgiyi ve çeşitlerini çalışmalarında daha çok göstermelerini sağlamaktır. Öğrencilerin yaptıkları çalışmalar araştırma kapsamında analizleri yapılarak tablolar halinde çalışma görselleriyle birlikte verilmiştir.

3.BULGULAR

3.1.Birinci alt amaca ilişkin bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden “Düz Çizgiyi” neye benzetirsiniz.

Tablo 1. Düz çizgi ile ilgili açık uçlu soru kategorisine verdikleri cevapların dağılımı

Kategori	Çağırışım	f
Düz Çizgi	Durgun Su	10
	Yol	8
	Düz Saç	7
	Çerçeve	6
	Su Borusu	4

Çalışkan Öğrenci	3
Düz İp	2
Çerçeve	1
Sakinlik	1
Uslu Bir Çocuk	1
Soba Borusu	1
Çamaşır Teli	1
Akrep-Yelkovan	1
Direk	1
Değnek	1
Kalem	1
Boru	1
Uzun Bir Kadın	1
Nakış İpi	1
Ney	1
Sokak Lambası	1
Baston	1
Ray Hattı	1
Sakın Bir Adam	1
Odun	1
Sopa	1
Masanın Kenarı	1
Yay	1
Kürdan	1
Fırça	1
İğne	1
Doğruluk	1
Kürdan	1

Çivili Yatak	1
Düz Saç	1
İğne	1
Kablo	1
İnsan	1
Duvar	1
Parmak	1
Yaya Geçidi	1
Kalem	1
Kalemli	1
Kaşık	1
Ray	1
Yol	1
Kaşık	1
Uzun-düz Saç	1
Dikey	1
Çubuk,	1
Doğruluk	1
Uzun Kadın	1
Kalem	1
Cetvel	1
Çatal	1
Lazer	1
Çubuk	1
Kraker	1
Gitar Teli	1
Makarna	1
Elektrik Direği	1

Tablo 1'de “Düz Çizgiyi” neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığınızda size neyi çağırıyor? sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde Durgun Su, Yol, Düz Saç, Çerçeve, Su Borusu, Çalışkan Öğrenci frekans değerlerinin fazla olduğu diğer değerlerin az olmasına karşılık çeşitlilik açısından zengin bir içerik olduğunu göstermektedir. Bu durum öğrencilerin düz çizgiyi çalışmalarında kullanırken daha fazla örnekle ilişkilendirmesi açısından son derece önemlidir. Yapılan uygulamalı çalışmalar sınırlanmaması için öğrencilerden bütün çizgi çeşitlerinin bir arada gösterildiği çalışmalar yapmaları istenmiştir. Aşağıda öğrencilerin yaptıkları bu çalışmalardan Şekil-1 örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 1. Çizginin genel görünümü

Şekil 1'deki çalışmaya baktığımızda yapılan çalışmanın konusu itibariyle zengin bir içerik içerisinde sunulduğu ve diğer çizgi çeşitlerinin yanında düz çizgilerin çalışma içerisinde oldukça fazla kullanıldığı (yol, araba üzerinde, saç v.b) görülmektedir.

3.2. İkinci alt amaca ilişkin bulgular

Araştırmanın ikinci alt amacı aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir.

Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden “Eğik-Eğri Çizgiyi” neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor?

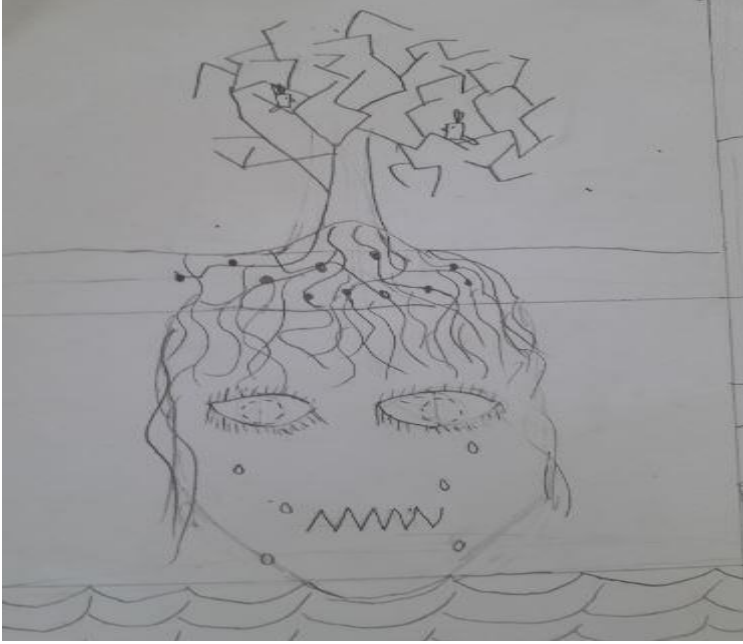
Tablo 2. Eğik-eğri çizgi ile ilgili açık uçlu soru kategorisine verdikleri cevapların dağılımı

Kategori	Çağırışım	f
Eğik-Eğri Çizgi	Dağınık Saç	9
	Ağaç	9
	Dalgalı Deniz	9

Çapalanmış Toprak	6
Dağınık Oda	5
Nabız	4
Fırça Ucu	1
Bozuk Yol	1
Kum Yüzeyi	1
Yaramaz Çocuk	1
Fırça Ucu	1
Dađlar	1
Hızlı Akan Su	1
Yamuk Yazı	1
Kıvırcık Marul	1
Kalp Atışı	1
Kıvırcık	1
Rüzgar	1
Kıvrımlı Yollar	1
Kalp Atışı	1
Yaprak	1
Ses Dalgaları	1
Dalga	1
Virajlı Yol	1
Makarna	1
Hayal	1
Uçan Balon	1
Çivili Yatak	1
Sahil	1
Defterin Telleri	1
Yamuk Göz	1

Tablo 2'de “Eğik-Eğri Çizgiyi” neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığınızda size neyi çağrıştırıyor? sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde Dağınık Saç, Ağaç, Dalgalı Deniz

Çapalanmış Toprak frekans değerlerinin fazla olduğu diğer değerlerin az olmasına karşılık çeşitlilik açısından “Düz Çizgi” kategorisinde olduğu gibi zengin bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum öğrencilerin Eğik-Eğri Çizgiyi çalışmalarında kullanırken daha fazla örnekle ilişkilendirmesi açısından son derece önemlidir. Aşağıda öğrencilerin yaptıkları bu çalışmalardan Şekil-2 örnek olarak gösterilmiştir. Ayrıca çizdikleri bu resimlerin arkasına eğer isterlerse ne ifade ettiklerini de yazmaları istenmiştir.

Şekil 2. Çizginin belirgin görünümü

Şekil 2'deki öğrenci çalışmasına baktığımızda yapılan çalışma birbirinin ardı sıra gelen ve birbirini tamamlayan yaratıcı bir örnek görülmektedir. Bu çalışmada “Eğik-Eğri Çizgi” kategorisini Dağınık Saç, Ağaç ve diğer detaylarda oldukça fazla işlenmiştir. Ayrıca çizdiği bu resmin arkasına çalışmayla ilgili şu ifadeyi eklemiştir; Öğr. “Bir ağacın kökleri ile kızın saçını benzetip çizdim. Bundan yapmış olduğum kızın çenesini buluta benzettim ve bunun sonucunda da ardı ardına gelen üç resim oldu.”

3.3.Üçüncü alt amaca ilişkin bulgular

Araştırmanın üçüncü alt amacı aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden “Zig Zak Çizgiyi” neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığınızda size neyi çağrıştırıyor?

Tablo 3. Zig zak çizgi çizgi ile ilgili açık uçlu soru kategorisine verdikleri cevapların dağılımı

Kategori	Çağrışım	f
Zig zak Çizgi	Kalp atışı	4
	Cam kırığı	3
	Testerinin ucu	3
	Dinazor dişi	2
	Elektrikli saçlar	2

Şekilli baş	1
Kaşlar	1
Merdiven	1
Zig zak oyunu	1
Kalp atışı	1
Diken	1
İnsan Dişi	1
Adım	1
Çivili yatak	1
Makarna	1
Bulgur	1
Dikenli yol	1
Zıplayan maymunlar	1
Ahtapot bacakları	1
yaprak	1
Kıvırcık saç	1
Dağ	1
kaslar	1
Sivri dişler	1
Kirpi	1
Taç	1
Yoldaki Kapan	1
Kuş gagası	1
Üçgen	1
Tümsek	1
süs	1

Tablo 3'te “Zig zak Çizgiyi” neye benzetirsiniz? Bu çizgiye baktığınızda size neyi çağırıyor? sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde Kalp atışı, Cam kırığı, Testerenin ucu, Dinazor dişi, Elektrikli saçlar frekans değerlerinin az olmasına karşılık verilen cevaplarda benzetmelerin oldukça zengin bir çeşitliliğe sahip olduğu

görülmemektedir. Benzer çeşitlilik diğer çizgi çeşitlerinde olduğu gibi öğrencilerin “Zig zak Çizgiyi” çalışmalarında kullanırken daha fazla örnekle ilişkilendirmesi açısından son derece önemlidir. Aşağıda öğrencilerin yaptıkları bu çalışmalardan Şekil-3’te örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 3. Çizginin belirgin görünümü

Şekil 3’teki öğrenci çalışmasına baktığımızda “Zig Zak Çizgi” ile ilgili çizgilerin çalışma içerisinde oldukça fazla kullanıldığı ve bunların (yumurta kırığı,civciv ayakları,saçlar,kaşlar,ağız,kol detayı,kolye) gibi ayrıntılarda yasıtıldığı görülmektedir.

3.4.Dördüncü alt amaca ilişkin bulgular

Araştırmanın dördüncü alt amacı aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden “Dalgalı Çizgiyi” neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor?

Tablo 4. Dalgalı çizgi ile ilgili açık uçlu soru kategorisine verdikleri cevapların dağılımı

Kategori	Çağrışım	f
Dalgalı Çizgi	Dalgalı Deniz	3
	Bulut	2
	Kuşun Kanat Çırpışı	2
	Kedinin Kuyruğu	1
	Dalgalı Su	1
	Yılan	1
	Saç	1
	Karışmış İp	1
	Halı Çıpması	1

Deniz	1
Kus Burnu	1
Defter Teli	1
Kıvrık Saç	1
Çukurlu Yol	1
Balık	1
Muhabbet Kusu	1
Noktalama İşaretleri	1
Kartal	1
Su	1
Şarz Aleti	1

Tablo 4'te “Dalgalı Çizgiyi” neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığınızda size neyi çağırıyor? sorusuna verdikleri cevaplar Dalgalı Deniz, Bulut, Kuşun Kanat Çırpışı frekans değerlerinin az olmasına karşılık dağılımdaki çeşitlilik açısından oldukça farklı örnekler verildiği görülmektedir. Bu durum öğrencilerin “Dalgalı Çizgiyi” çalışmalarında kullanırken daha fazla örnekle ilişkilendirmesi açısından son derece önemlidir. Aşağıda öğrencilerin yaptıkları bu çalışmalardan Şekil-4 örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 4. Çizginin tamamlayıcı görünümü

Şekil 4'deki çalışmaya baktığımızda öğrenci tarafından yapılan çalışmanın birbirini tamamlayıcı öğelerin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Burada yine diğer çizgi çeşitlerinin çalışmada kullanıldığını görmekle birlikte dalgalı çizginin deniz, balık ve bulut yapımında kullanıldığını görmekteyiz.

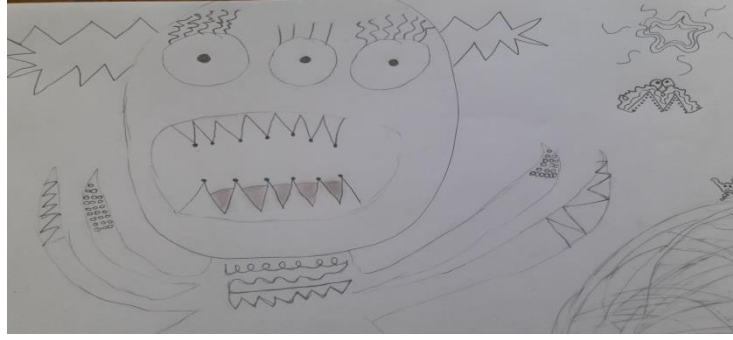
3.5. Beşinci alt amaca ilişkin bulgular

Araştırmanın beşinci alt amacı aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir. Sanat elemanlarından biri olan ve çizgiyi oluşturan “Noktayı” neye benzetirsiniz. Bu noktaya baktığınızda size neyi çağırıyor?

Tablo 5. Nokta ile ilgili açık uçlu soru kategorisine verdikleri cevapların dağılımı

Kategori	Çağrışım	f
Nokta	Göz bebeği	2
	Şeker	1
	Yağmur damlası	1
	Ben	1
	Taş	1
	Kum tanesi	1
	Mercimek	1
	Zeytin	1
	Göz	1
	Kuyu	1
	Kara delik	1
	Erik	1
	Tavşan burnu	1
	Bezelye	1
	Top	1
	Tavşan kuyruğu	1
	Nohut	1
	Unutmak	1
	Kalem arkası	1
	Kalem ucu	1
Saat	1	
Yıldızlar	1	

Tablo 5'te "Noktayı" neye benzetirsiniz. Bu noktaya baktığımızda size neyi çağrıştırıyor? sorusuna verdikleri cevaplar Göz bebeği, Şeker, Yağmur damlası, Ben gibi benzetmelerin oldukça farklı örneklerle verildiği görülmektedir. Bu durum öğrencilerin "Noktayı" çalışmalarında kullanırken daha fazla örnekle ilişkilendirmesi açısından son derece önemlidir. Aşağıda öğrencilerin yaptıkları bu çalışmalardan Şekil-4 örnek olarak gösterilmiştir.

Şekil 5. Çizginin belirgin görünümü

Şekil 5’deki çalışmaya baktığımızda öğrenci tarafından yapılan çalışmanın tümünde çizginin dışında noktayı kullandığı görülmektedir. Öğrenci burada fantastik bir yaratık çizmiştir. Bu yaratığın gözlerinde, dişlerinde, kollarında ve çevresindeki detaylarda noktayı belirgin bir şekilde kullanılmış olduğunu görmekteyiz.

4.TARTIŞMA

Çizgi, sanatın başlangıcından bu yana plastik sanatlarda bir biçimlendirme aracı olmuştur. Bu anlamda anlatım olanakları açısından çizgi düşünce dünyamızı gösteren bir ifade aracı olarak önemli bir işlev görmektedir. Beuys’un (2005) vurguladığı gibi; “kavramlar ve düşünceler çizim aracılığıyla formüle edilir ve açıklığa kavuşur” (9). Dolayısıyla bir sanatçının imge dünyasının dile getirilişinde kullanılan çizgi çocukların da kendilerini en dolaysız bir şekilde dışa vurma biçimi olarak önemli bir işlevi de üstlenmiş olur. Çizginin bu işlevini Güngör (2010) şu şekilde ifade etmiştir; “Çizgilere yüklediğimiz anlamlar doğrudan doğa ve yaşam deneyimlerimizle ilgilidir. Etrafımız sürekli yorumladığımız çizgilerle doludur. Örneğin kırık bir cam ya da şimşeğin bizde uyandırdığı tehlike duygusunu herhangi bir kompozisyonda karşılaştığımız kırık çizgilere taşımamız hiç de olanaksız değildir. Aynı şekilde, erkek ya da kadın vücudunu karakterize eden düz ya da eğri çizgilerin örneğin bir araba tasarımına erkeksi ya da kadınsı bir hava vermesi çok olasıdır” (90). Çizgilere yüklenen bu tür anlamlar çizginin kişinin üzerinde yarattığı duyumsamalardır. Literatüre baktığımızda çizgi üzerine pek çok araştırma bulunmaktadır. Fakat bu araştırmalar görsel sanatlar dersinde uygulama biçimiyle değil daha çok çizginin desen çalışmaları, sanatçının kimliğini yansıtan bir tasarım elemanı, temel tasarımda çizgi v.b kavramsal açıklamalar üzerine yapılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın bulgularına baktığımızda öğrencilerin çizgi çeşitleriyle ilgili sorulara açık uçlu sorulara daha zengin cevaplar verdikleri görülmüştür. Cevaplara baktığımızda çizgi çeşitlerini çok çeşitli içeriklerle birlikte kullandıklarında göze çarpmaktadır. Örneğin sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden “Düz Çizgiyi” neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor? sorusuna “Durgun Su, Yol, Düz Saç, Çerçeve, Su Borusu, Çalışkan Öğrenci” gibi cevaplar gelmiştir. Yine Sanat elemanlarından biri olan çizgi çeşitlerinden “Eğik-Eğri Çizgiyi” neye benzetirsiniz. Bu çizgiye baktığımızda size neyi çağırıyor? sorusuna ise Dağınık Saç, Ağaç, Dalgalı Deniz, Çapalanmış Toprak gibi birbirinden farklı ve içerik açısından zengin cevaplar vermişlerdir. Araştırmadan çıkan bu bulgular çağrışımlarda çizginin anlatım gücünü Özkartal (2009) sanatta ve yaşamda içerdiği anlatım gücüyle aktarmıştır. “Çizgi, ince, kalın, düz, kesik, doğru, eğri, dalgalı, kırık vb. şekilleri ile yineleme ya da karşıtlık duygusu uyandırarak iç benliğin, duygu ve düşüncelerin, inançların dışa aktarımı amacıyla kullanılır” (69). Araştırmanın diğer bulgularına baktığımızda yapılan çalışmalardan çizgi çeşitlerini daha esnek kullandıkları ve sorulara verdikleri cevapların ise daha yaratıcı oldukları gözlemlenmiştir. Şekil 2’deki öğrenci çalışmasına baktığımızda yapılan çalışma birbirinin ardı sıra gelen ve birbirini tamamlayan yaratıcı bir örnek gösterilmiştir. Öğrencinin yaptığı bu çalışmada “Eğik-Eğri Çizgi” çeşidini dağınık saç, ağaç ve diğer görsel detaylarda oldukça fazla işlendiği görülmüştür. Ayrıca çizdiği bu resmin arkasına çalışmayla ilgili şu ifadeyi eklemiştir; “Bir ağacın kökleri ile kızın saçını benzetip çizdim. Bundan yapmış olduğum kızın çenesini buluta benzettim ve bunun sonucunda da ardı ardına gelen üç resim oldu.” Çocukların kendilerini en dolaysız bir şekilde dışa vurma biçimi çizmektir. Bu durum sosyolojik ve sosyal psikolojik açıdan önemlidir çünkü sosyolojik açıdan çocukların kendilerini resim ve oyun ile ifade etmeleri aynı zamanda bir sosyal diyalogun da başlangıcıdır (Ordem, 2014 ve 2020; Ordem & Yıldız, 2018). Çizgiler bir sosyal ileti niteliği kazanmaktadır. Aynı zamanda bir diyalog şekli olarak da görülebilir. Çocukların sanatla birlikte sosyolojik olarak farklı etkinliklerin içinde olmaları onların sosyolojik bir varlık olarak ele alınabileceğini göstermektedir (Ordem, 2020). Çünkü çizgi bu anlamda sadece çizgi değildir. Çocuklar için çizmek ve çizgiyle ifade sosyolojik anlamda da yaratıcı bir uğraştır. Modernleşme ile birlikte bireyselliğin ön plana çıkması ve bireyin kendini toplumda ifade etmeye çalışması önemli bir olgu olarak görülebilir (Ordem, 2018). Çünkü modernleşme ile birlikte

çocuklar da ön plana çıkmıştır ve kendi bireyselliklerin toplum içinde ifade etmeye çalışmışlardır (Ordem, 2020). Sanat alanındaki çizgi bunun en naif göstergelerinden biridir. Çocuğun kendini çigi ile ifade etmesi bu anlamda çocuğun sosyolojik olarak da ortaya çıkışıdır. Bu anlamda çizgi bir oyun ve sosyolojik olarak bir ifade biçimidir. Bireyin modern toplum içinde kendini ifade ediş biçimidir. En yalın haliyle çizgi birçok araştırmanın konusu olmuştur. Görsel bir kompozisyonun bir ögesi olarak çizgi araştırmasında Güngör (2010), “Herhangi bir nedenle aralarında ilişki kurduğumuz, benzer nitelikler taşıyan noktaların birleştirilmesiyle de hayali çizgiler oluşturduğunu ve örnek olarak belirli bir düzen içinde art arda dizilmiş insanlar, çöp kutuları, elektrik direkleri, ağaçlar, kuşlar v.b. bizde çizgi imgesi yaratabilirler şeklinde ifade etmiştir” (88). Yine Güngör, (2010) araştırmasında çizgiyle ilgili şu ifadelerde bulunur: “Durağan bile olsalar, bir görüntüdeki gerçek ya da sanal çizgilerin bizde devinim ve yön duygusu yaratma potansiyeli, resim, heykel, fotoğraf gibi statik sanat eserlerine devinim duygusu katmak için sanatçıların elinde önemli bir araca dönüşür” Yukarıda ifade edilen tüm araştırma alıntıları sanatta çizginin önemli ve hayati öneme sahip bir araç olduğunu ve bu araştırmayla ele alınan çizginin daha yaratıcı ve üretken bir şekilde kullanılması gerektiğini göstermiştir. Bu araştırma öğrencilerin görsel sanatlar dersinde sanat elemanlarından biri olan çizgi ve çeşitlerinin yaratıcı bir süreçte kullanılması ve anlatım olanaklarının çoğaltılması açısından önemli bulunmuştur. Sosyolojik olarak çocukların kendilerini ifade edebileceği alanlar olarak da görülebilir.

SONUÇ

Gezer (2006), “Üretken, yaratıcı, doğru bir sınıf yönetimi, iyi bir sanat eğitimini, iyi bir sanat eğitimi de yaratıcı, üretken, estetik beğeni kazanmış, olaylara, insanlara ve hayata bakışında perspektif geliştirmiş bireyler getirir (34). Gezer’in belirttiği gibi iyi bir sanat eğitimi için her dersin içeriğinde olduğu kadar özellikle görsel sanatlar derslerinde konuların öğrencilerin geçmiş yaşantılarına yönelik olması açısından yaratıcılık ilkesini dersin işlenişinde oldukça fazla kullanmak gerekir. MEB Görsel Sanatlar Öğretim Programında Temel tasarım ilkesi olarak ele alınan çizgi çeşitleri ile ilgili konuyu daha çok belirlenen yüzey içine düzenlemesini ve bir araya getirilmesiyle oluşan görsel çalışmalar belirten kazanımların olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çizginin görsel sanatlarda öğrencinin yaratıcılığını ön plana alan kullanılmalarına yönelik biçimleriyle ilgili çalışmalara çok az yer verilmiştir. Bu amaçla araştırma kapsamında öğrencilere yarı yapılandırılmış sorularla ilgili bir dizi sorular sorulmuş olup ayrıca çizgi çeşitlerini içerisinde barındıran uygulamalı çalışmalar yaptırılmıştır. Çalışmayla her bir çizgi çeşidi üzerinde araştırma kapsamındaki sorular aracılığıyla veriler elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularından çıkan ve çizgi çeşitleri ile ilgili açık uçlu soru kategorisine verdikleri cevapların dağılımına baktığımızda kullandıkları benzetmelerin daha yaşantısal ve zengin bir içeriğe sahip olduğunu göstermiştir. Bu durum öğrencilerin örnek gösterdikleri içerikleri kendi çalışmalarında kullandıkları ve daha fazla örnekle ilişkilendirdikleri görülmüştür. Araştırmadan elde edilen veriler bize sanatsal bir ifade aracı olan çizginin daha yaratıcı ve üretken bir şekilde kullanılması gerektiğini göstermiştir. Ayrıca araştırmadan çıkan sonuç görsel sanatlar dersinde bir tasarım ilkesi olmaktan öte öğrencilerin sanatsal deneyimlerini etkileyecek olan çizgi çeşitlerinin yaratıcı bir süreçte kullanılmasını ve anlatım olanaklarının çoğaltılmasını sağlamış ayrıca çocukların çizgi aracılığıyla nasıl daha etkin bir şekilde öğrenebileceklerini anlatması açısından da son derece önemli olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırma bu alanda yapılacak çalışmalara da örnek teşkil edeceği öngörülmüştür.

KAYNAKÇA

- Albayrak, A. (2012). Günümüz sanatında birincil ifade aracı olarak çizgi ve desen pratikleri. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(32), 1-11.
- Bettina P., & Joseph B. (2005). Aslolan çizgidir. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bigalı, Ş. (1976). Resim sanatı. İstanbul: Yaylacık Matbaası.
- Çellek, T.(2014). Temel tasarım sürecinde yaratıcılık. İstanbul: Grafik Tasarım Yayıncılık.
- Gezer, Ö.(2006), İlköğretim II. kademedeki sanat eğitiminde sınıf yönetimine ilişkin bir durum çalışması. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-iş Eğt. ABD, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- Güngör, Ş. (2010). Görsel kompozisyonun bir ögesi olarak çizgi. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, (15), 85-100.
- Işingör, M., Eti, E., & Asher, M. (1986). Resim I: temel sanat eğitimi, resim teknikleri, grafik resim. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı.
- May, R.(2003). Yaratma cesareti. İstanbul: Metis Yayınları.

- Ordem, O. A. (2014). Social dialogue and power in children: A Sociological Perspective. *Route Educational and Social Science Journal* Volume 1(3), 255-274. <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal>.
- Ordem, O. A. (2018). Modernization and popular culture: Views from Turkey. *Sociology and Anthropology*, 6(7), 609-614.
- Ördem, Ö., & Yıldız, F. (2018). Çocukların oyun kavramına yönelik algıları ve düşünceleri. *Turkish Studies Social Science.*, 13(18).1007-1019.
- Ordem, A. O. (2020). Türkiye’de çocukluk sosyolojisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16(31), 4469-4492.
- Özkartal, M. (2009). Resim sanatında çizgi ve çizgi ritmi üzerine. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Sengir, S., & Yücel, A. (2016). Temel tasarımda çizgi üzerine. *ODTU Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (Odüsobiad)*, 6(15), 478-487.